

## **Predstavitev doktorske disertacije “Celostni pogled na odločanje srednješolcev za študij” (dr. Miha Zagoričnik)**

Sonja Pečjak\*  
Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

## **Presentation of the doctoral dissertation “Comprehensive view of high school students’ career decision making” (Miha Zagoričnik, PhD)**

Sonja Pečjak\*  
Department of Psychology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia

**Ključne besede:** karierni razvoj, karierno odločanje, srednješolci, predstavitve

**Key words:** career development, career decision making, high school students, reviews

Zagoričnik, M. (2016). *Celostni pogled na odločanje srednješolcev za študij* (neobjavljena doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo. (COBISS.SI-ID 61228386)

Miha Zagoričnik je pred komisijo v sestavi izr. prof. dr. Anja Podlesek, doc. dr. Alenka Polak (PeF UL) in red. prof. dr. Sonjo Pečjak uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom “Celostni pogled na odločanje srednješolcev za študij”. Disertacijo je izdelal pod mentorstvom red. prof. dr. Sonje Pečjak na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Doktorsko delo sodi na področje pedagoške psihologije, in sicer na področje kariernega odločanja dijakov v procesu zaključevanja srednje šole. Namen doktorskega dela je bil najprej teoretično, nato pa tudi praktično raziskati proces in dejavnike odločanja srednješolcev za nadaljnji študij ter jih razložiti s pomočjo obstoječih kariernih teorij. Disertacija, v skupnem obsegu 288 strani, je sestavljena iz šestih poglavij: štirih vsebinskih (uvoda, metode, rezultatov z razpravo in zaključka), poglavja z viri (v obsegu 484 enot, s čimer avtor izkazuje zelo temeljito poznavanje obravnavane teme) in poglavja s prilogami.

V *uvodu* je avtor najprej teoretično predstavil vsebine, obravnavane v doktorskem delu – izpostavil je značilnosti spoznavnega in identitetnega razvoja mladostnika, ki so pomembne pri odločanju o nadaljnjem izobraževanju ter opredelil ključne pojme, povezane z nadaljnjim izobraževanjem, kot so kariera, karierni razvoj in karierno odločanje. Nato pa je v štirih sklopih predstavil 12 najbolj znanih in z empiričnimi študijami podprtih kariernih teorij in pristopov: i) teorije potez in tipov (Teorije potez in tipov in Hollandova tipološka karierna teorija), ii) razvojne teorije (Superjeva karierna teorija in Karierna teorija L. Gottfredson), iii) teorije socialnega učenja in kognitivne teorije (Krumboltzova karierna teorija, Pristop kognitivnega procesiranja informacij, Socialno kognitivna teorija) ter iv) ostale teorije (Savickasova Teorija gradnje kariere, Odnosni pristopi h karieri in Duhovni pristop k kariernemu odločanju). Temu celovitemu teoretičnemu pregledu psiholoških teorij dodaja avtor še sociološki in ekonomski pogled na kariero, kajti ta dva vidika sta, poleg psihološkega, ravno tako pomembna za karierno odločanje dijakov glede nadaljnjega študija.

---

\*Naslov/Address: red. prof. dr. Sonja Pečjak, Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, e-mail: sonja.pecjak@ff.uni-lj.si

Presežek doktorskega dela pa predstavlja končno poglavje teoretičnega uvoda "Integracija kariernih teorij". V njem avtor s primerjalno analizo posameznih teorij/modelov/pristopov te kritično evalvira, prikaže njihove prednosti in pomanjkljivosti, njihovo medsebojno dopolnjevanje pri pojasnjevanju odločanja dijakov za nadaljnji študij ter s tem izpostavi utemeljenost eklektične teoretske podlage za praktično delovanje šolskega psihologa in kariernih svetovalcev na področju karierne orientacije.

Avtor zaključuje uvod z opredelitvijo dveh ciljev doktorskega dela: prvi je bil teoretični – skozi poglobljeno predstavitev in kritično analizo obstoječih teorij in pristopov sistematizirati dosedanja psihološka videnja o kariernem odločanju; drugi pa je bil empirično preveriti, kako v resnici poteka odločanje za nadaljnji študij pri dijakih četrtega letnika. Ker je bila empirična študija po svoji naravi eksploratorna, je avtor izbral kvalitativni raziskovalni pristop, zaradi česar se je vzdržal vnaprejšnjega postavljanja hipotez. Njegova splošna predpostavka je bila, da bo za uspešno (celostno) razlago empiričnih podatkov o procesih in dejavnikih odločanja za nadaljnji študij potrebno uporabiti kombinacijo oz. integracijo več kariernih teorij.

Empirični del disertacije avtor prične z opisom *metode* dela. Najprej opiše udeležence raziskave – 53 dijakov zaključnega letnika srednjih šol (33 deklet in 20 fantov). Ker je šlo za kvalitativno študijo, predstavi in argumentira uporabo instrumentarija, značilnega za tovrstno raziskovanje – fokusne skupine (v katerih je sodelovalo 49 dijakov) in raziskovalne individualne polstrukturirane intervjuje (s 16 dijaki). Postopek zbiranja podatkov je potekal v skladu z raziskovalnimi in etičnimi standardi psihološkega raziskovanja – od pridobitve informiranega soglasja udeležencev za sodelovanje v raziskavi, preko izvedbe štirih fokusnih skupin do izvedbe intervjujev z dijaki. Zbrane podatke (zvočne posnetke) je avtor pretvoril v transkripte, ki jih je nadalje obdelal z dvema osnovnima kvalitativnima tehnikama: kodiranjem in kategorizacijo.

*Rezultati z razpravo* so prikazani sistematično in pregledno, kar je zaradi opisne narave zbranih podatkov zahtevalo velik časovni vložek avtorja. Rezultate je avtor na najvišji ravni kategoriziranja prikazal v okviru treh ključnih tem: pomen odločitve dijaka za študij, dejavniki odločanja in proces odločanja. Ugotovil je, da pri pomenu odločitve za študij razmišljanja dijakov odražajo konstruktivistični pogled na odločanje (lastno zaznavanje in dojetje študija kot pomembnega) ter izpostavljajo vrednote kot pomemben dejavnik odločanja, na kar opozarjajo tipološke teorije. Pri dejavnikih odločanja je analiza pokazala razvejano strukturo teh dejavnikov z enako razvejano teoretsko podlago. Avtor je dejavnike odločanja na najvišji ravni razdelil v dejavnike znotraj posameznika in dejavnike okolja. Dejavnike posameznika nato razčlenjuje naprej v dve kategoriji – telesne značilnosti in psihološke spremenljivke, slednje pa členi na podkategorije: interes, klic, sposobnosti, samoučinkovitost, vrednote, osebnostne poteze, učne navade, karierna prilagodljivost in družbene vloge. Širšo kategorijo dejavnikov okolja pa sestavljajo: posamezniku pomembne druge osebe, srednja šola, visokošolske institucije, druge institucije, množični mediji, gospodarsko okolje in nepričakovani

dogodki. Proces odločanja srednješolcev za študij pa je avtor prikazal s časovno-dinamičnega, spoznavno-aktivnostnega in metakognitivnega vidika. Pri tem avtor ves čas prepleta razlago in povezavo dejavnikov in procesov odločanja s teoretičnimi modeli, pri čemer te povezave dodatno ilustrira z navedbami konkretnih primerov iz pogovorov.

V *zaključkih* avtor pojasni, da so empirični rezultati pokazali pojavljanje množice prepletenih dejavnikov in procesov odločanja za nadaljnji študij, zaradi česar je potrebno pri pojasnjevanju tega pojava kombinirati različne teorije. Nobena od njih namreč ne zmore pojasniti procesa kariernega odločanja dovolj celostno v vsej njegovi pestrosti. Ob koncu avtor izpostavlja nekatere omejitve svojega raziskovanja, vezane na priložnostni vzorec (in izpostavlja potrebo po nadaljnjem raziskovanju na reprezentativnem vzorcu dijakov); opozarja na nujnost triangulacije virov informacij (z dodano perspektivo staršev, učiteljev in šolskih svetovalnih delavcev, ne samo dijakov) ter na vključitev več raziskovalcev v zbiranje podatkov preko fokusnih skupin in intervjujev, s čimer bi zmanjšali subjektivnost, ki jo raziskovalec pri kvalitativnem raziskovanju nujno vnaša v raziskovalno situacijo. Hkrati pa odpira nova raziskovalna vprašanja, vezana na poglobljeno spoznavanje procesov in dejavnikov kariernega odločanja – pri specifičnih skupinah dijakov in v drugih razvojnih obdobjih ter na potrebo po izdelavi standardiziranega instrumentarija za ta namen.

Doktorsko delo Mihe Zagoričnika predstavlja pomemben znanstveni doprinos k razumevanju kompleksnega procesa kariernega odločanja, saj na enem mestu ponuja opis, analizo, oceno in sintezo najbolj uveljavljenih in empirično podprtih teorij in pristopov h karieri. Sistematizacija dejavnikov odločanja, izpeljana iz empiričnih podatkov avtorja, in ponujeni trije modeli za razumevanje procesa kariernega odločanja dijakov (časovno-dinamični, spoznavno-aktivnostni in metakognitivni), pa pomenijo tako velik znanstveni kot tudi aplikativni doprinos za šolske svetovalne delavce in svetovalce v kariernih centrih. Sistematični pregled dejavnikov, pomembnih za karierno odločanje dijakov, lahko kariernim svetovalcem pomaga kot kontrolni seznam, na kaj vse morajo biti pozorni pri karierno neodločenih dijakih. Trije pristopi pri procesu kariernega odločanja pa jim pomagajo razumeti, kje v tem procesu so trenutno dijaki in s katerimi težavami, ki lahko izvirajo iz njih samih ali iz okolja, se soočajo.